

ve politike i »politike metafizičkog mišljenja u njenoj 'književnoj' verziji«. Paukova politika, kao takva, živi i opstaje od Platona i Aristotela, preko Dekarta i Hegela, do današnjih dana. Klasifikovanje tehnika metafizike je nemoguće a da se ne padne u šablon nove tehnike, jer je, poručuje Aćin, »značenje' paukove politike dostupno samo unutar njenog područja. Istina' metafizike je metafizička«. Kako onda demaskirati njenu politiku, izaći van »mitologije uma«, kako, dakle, na planu književnosti, teksta i jezika, mimoići slijepu vjeru, pripadanje vrhunskom načelu itd. — predmet je ove knjige. Jamačno, evidentan je put autora ka dekonstrukciji iluzije »književne« metafizike, ka prevazilaženju metafizičkog luka, sa željom da porred metafizičke cenzure prođe kao navod »na retkom i nepoznatom jeziku«.

2. Marksova i Lenjinova praksa čitanja

Kako putem čitanja izaći iz metafizičke konačnosti — to je inicijalna nit kojom autor centriraju i razrešava problematiku »književne« metafizike. Govor o autentičnom kritičkom pismu danas je, mogući u mjeri u kojoj ovaj vrši stalno preispitivanje svoga porijekla i svrhe. Čak je i strukturalizam, bazirajući se u potonjoj fazi (Pule) na filosofiji svijesti, pao ne nalazeći uspješnu formulu, kopulu između umjetničkog djela i teksta. Zato se, konstatuje Aćin, cjelokupna istorija književne kritike može sagledati kao istorija metafizičkog koncepta književnosti. Izlaz iz ćorsokaka metafizike mora se zato tražiti na drugoj strani. To drugo, po autoru, treba da bude s one strane klasičnih pretpostavki književne kritike, da bude jedno materijalističko čitanje s težištem na marksizmu, na Lenjinovoj i Marksovoj praksi čitanja, bez obzira na primjerenu i dokazanu praksu Brehta ili Gramšija. U okolnosti da ni Lenjin ni Marks nisu ostavili rad koji direktno otvara pomenutu problematiku, ne bismo, smatra autor, smjeli vidjeti smetnju. Moglo bi se reći da materijalističko čitanje nema neku striktnu, »opipljivu« definiciju, »ne znači ništa«, nemoguće ga je definisati, »jer je njegovo da dekomponuje svaku definiciju i svaki kraj«. To je mogućnost jednog tipa čitanja da izbjegne zamku metafizičkog koncepta književnosti, dakle, onog koncepta koji isključuje autentičnu problematiku teksta i čitanja, bez mogućnosti dubljeg prodiranja i sagledavanja. Ukratko, materijalističko čitanje odlučno preispituje metafizički etimon književne kritike i proizvodi krizu kritičkog govora, dovodeći ga neprestano u pitanje.

3. Rašljari

Autoru *Paukove politike* svakako se mora priznati dobar ukus što je za predmet svoga kazivanja uzeo esejistički rad Sretena Marića i svestranu djelatnost Petrovića Alasa. Iz više razloga. U prvom redu zato što je Marić jedan od rijetkih u čijoj esejistici dolazi do srećnog spoja eruditnog i kreativnog segmenta. Zato jer su njegovi tekstovi vidoviti, misle, interpretiraju, infiltriraju itd. Gotovo svaka od njegovih knjiga esejja je događaj za sebe i svaka ukazuje na prisutnost autentične Ruke. Aćinov način kazivanja o putu Marićeve Ruke ne pretvara se u голу parafrazu, već se u konačnoj slici formira nesumnjiv utisak o njenoj vještini i autentičnosti. U radu o Petroviću Alasu dato je nekoliko podataka i zapažanja koja su široj javnosti, djelimično upućenoj u njegov rad, otkrila čovjeka-enciklopedistu, jednu interesantnu i svestranu ličnost.

Da bi se pojasnili i u pozitivnom smislu demistifikovali moderni tokovi ljudske misli, neophodno je, ubijedeni smo, stvoriti jednu sliku istovremenosti, te XIX i XX stoljeće sagledavati kroz prizmu i perspektivu grčke i rimske antike, preko najautentičnijeg filosofskog ishodišta nove istorije filosofije, njemačke klasične filosofije, do današnjih dana. Na taj način, u kreativnom konfrontiranju marksizma s ostalim tokovima i opredjeljenjima, dakle, antidogmatski, moguće je, u pravom smislu, nuditi prava rješenja i paralele, koje bi, na taj način, s punim pravom pretendovale na marksističku izvornost. *Paukova politika* je knjiga koja, u dobroj mjeri, zadovoljava taj uslov, knjiga čiji autor pokazuje nesumnjivu radoznalost i fleksibilnost. Samo tako, čini se, moguće je sagledati, da se poslužimo Jungovim primjerom, suštinu onog podvodnog dijela sante leda, odnosno, samo se tako može ići na dubinsko, izvorno i stvaralačko razumijevanje i čitanje.

ČEDOMIR MIRKOVIĆ: »PISCI, KNJIGE, ČITAOCI«,
BIGZ, Beograd, 1978.
Piše: Vuk Milatović

Mirkovićeve knjige *Pisci, knjige, čitaoci* proizvod je analitičkog posmatranja, tumačenja i vrednovanja određenih književnih i kulturoloških fenomena današnjeg stvaralačkog trenutka u nas. O ovom delu unapred izričite reči pohvale, pre svega zato što je danas malo upornih književnih kritičara, odnosno teoretičara tekućeg književnog i kulturnog života, malo doslednih tumača i analitičara važnih i manje važnih pojava ve-

zanih za život knjige. Pored toga, ova knjiga je svojom sadržinom i idejnim zahvatima veoma aktuelna i vredna pažnje. Građena je na neposrednom doživljaju i registrovanju mnoštva pojava koja je Mirković umeo problemski da poveže i uobličiti. Trodimenzionalno shvatanje književnosti, naznačeno i u naslovu knjige, govori o autorovoj težnji za integralnijom slikom književnog života u nas.

Mirković se, zapravo, ne bavi estetikom stvaranja, već estetikom delovanja, bavi se tumačenjem izvankontekstovnog materijala, izuzetno bitnog za sudbinu knjige. Mirković fenomen knjige i književnosti posmatra u kontekstu potrošačkog mentaliteta, knjiga se, dakle, posmatra u nizu pratećih situacija, svakako uticajnim na život knjige. On ne zauzima poziciju hladnog posmatrača i analitičara određenih pojava, već i poziciju saučesnika, polemika. Ne zadovoljava se jednostavnim konstatacijom činjenica, već i prosudivačkom interpretacijom određenih pojava. Njegov sociološki aspekt tumačenja književnog života potkrepljen je valjanim argumentima. To posezanje za činjenicama otkriva Mirkovićev ispitivački stav — o književnom životu se ne sme govoriti uopšteno, preterano generalisanje ne služi ničemu, te je neophodno kroz konkretne situacije i primere izgrađivati delotvorniju i konstruktivniju sliku o životu knjige. Takvog se analitičkog trenutka Mirković držao u priličnoj mjeri.

Mirkovićeve teme su vezane, pre svega, za prirodu naše književne i novinske kritike, za odnos knjige i televizije, javnost mišljenja u književnom životu, problem dečje i omladinske književnosti, za problem popularnosti u književnosti itd.

Autor ove knjige govori o raznim anomalijama u našem kulturnom i književnom životu. Ne možemo a da se ne složimo s njegovim zapažanjem o načinu predstavljanja pisaca u književnosti, odnosno u javnosti. Kvantitativno prisustvo pojedinih pisaca u javnom životu može biti presudan stimulans za njihovu opštu prihvaćenost ili neprihvaćenost, ali ne sme biti, mada takvih primera ima u praksi, i kriterijum za estetsko vrednovanje dela. Govoreći otvoreno o anomalijama kao pratećim produktima istinskog književnog života, autor ove knjige ukazuje na primere kvaziumetničkog životarenja: samoreklamerstva, bučnosti, korišćenje građanskih pozicija u umetničke svrhe itd. Osuđujući takve »delikte« u kulturnom i književnom životu, Mirković čini to sasvim trezveno, ne pojednostavljajući vlastite stavove.

Jasno je da Mirković ima celovit uvid u naš književni život. Konstruktivnost njegovog teksta je u ekspliciranju određenih rešenja koja nam nudi. Knjiga je, inače, lišena kritizerstva, prazne rečitosti i teorijskog verbalizma. Poznavanje situacija, problema i pojava, iskreno govorenje o njima, zauzimanje vlastitog stava, odsustvo želje za javnom provokacijom, argumentovanost, analitička dobronamernost — to su osnovne kvalitativne odrednice ove knjige, veoma uputne za sociologe kulture i književnosti. Iz tih razloga ovu knjigu prihvatamo s uverenjem da nam umnogome može pomoći u pouzdanom sagledavanju nekih aktuelnih književnih i kulturnih fenomena.

EDGAR MOREN: »DUH VREMENA« (I, II),
Beogradski izdavačko-grafički zavod, 1979.
Piše: Branko Maširević

Postalo je svima jasno da živimo u teškom i komplikovanom svetu, gde misao nauke kao večite izvidnice ljudskog duha mora ispoljiti gotovo fantastičnu elastičnost da bi iole uspešno odgovorila svojim zadacima. Skoro deceniju i po trajao je Morenov »duh vremena«, naznačen kao vreme stvaranja nove, masovne kulture, industrijske zabave i sve većeg korišćenja slobodnog vremena kao sasvim suprotnog »zatočenom« radu. Holivud i životna razblaženost, garnirani u historiji happy-enda, vreme neverovatnog razvoja filma i njegove masovne publike, mitologija sreće i stvaranje nove vrste idola, samo su neke od karakteristika tih dugih šezdesetih godina, a to je tematika prve knjige *Duha vremena*. Ali visprenom Morenu nije promakla promena diskursa, taj izmenjeni »duh vremena«, složenost koja nije bila tako uočljiva u ranijoj, »olimpijskoj« fazi. Jedna reč postala je probnim kamenom i sveta i nauke: kriza. To, u jednom širem smislu krizno stanje, potka je druge knjige.

Da ne bude zabune: nije se Moren, kako to neki pokušavaju da tumače, odrekao svog učenja u prvoj knjizi *Duha vremena!* Jednostavno, bilo je nužno preispitati određene sfere u vremenima kad »s jedne strane, problematizacija masovne kulture dovodi do problematike kulturne revolucije, s druge strane, kriza kulture vodi do krize društva«. To je samo nastavak niti koja je lepo nagoveštena već u predgovoru prve knjige, daleke 1962. godine: da je očigledno da živimo u razdoblju kad se kultura postavlja kao problem.

Po Morenu, dualizam kultura-masovna kultura dobija oblik troplan, trobojan: a) pol nove masovne kulture prožete problematizacijom i ponovnim formulisanjem; b) pol »kulturne« kulture, snažno zadojene osporavanjem i subverzivnošću, u kojoj inteligencija sve više teži kritičnosti; c) pol »anti-kulture« sa svojim disidentskim i parazitskim žarištima u težnji za kulturnom revolucijom«. Da je masovna kultura dovela u pitanje